

Årsrapport 2017 fra programsensor

Hanne Roer, ph.d.

Lektor i retorik, Institut for Medier, Erkendelse og Formidling
Københavns Universitet

Rapporten er baseret på to møder i styregruppen (december 2015 og 26. april 2017), referater fra andre møder i perioden, oplæg og diskussion med retorikgruppen på Institutt for Informasjons- og medievitenskap på SV-fakultetet (25. april 2017) og interviews med to studerende (Ole Grepp og Markus Odland) og ansatte (Hans Marius Hansteen, Henning Laugerud). Mit kendskab til programmets sammensætning stammer også fra hjemmesiden. Jeg har desuden kendskab til retorikuddannelsen i Bergen gennem flere år som censor på opgaver i visuel retorik, som medlem af bedømmelseskomiteer (ph.d., stillingsbedømmelse) og som medlem af Netværket for Ret og litteratur (2005-2009) ved bl.a. Arild Linneberg. Jeg har selv været med til at opbygge retorikuddannelsen på Aarhus Universitet (1998-2004). Siden 1/1 2016 har jeg været formand for Studienævnet på Institut for Medier, Erkendelse og Formidling, hvor deltagelse i den omfattende kvalitetssikringsproces på Københavns Universitet er en vigtig del af arbejdet (udover studieplaner og planlægning af undervisning m.v.).

Jeg har ved både mødet i 26. april 2017 og i interviews med interessenterne spurgt til:

- 1) Organisering af BA-programmet. Ledelse og organisering**
- 2) BA-programmets struktur og kohærens**
- 3) Den faglige identitet/profil**

Dette er fokus i denne første rapport som jeg først skriver nu, efter at have været programsensor siden 1/1 2015. Forsinkelsen skyldes at der i 2016 var tvivl om, hvorvidt BA-programmet ville få lov til at fortsætte.

Baggrund for BA-programmet:

Der har i mange år været et stærkt retorikmiljø på UiB. Det kan føres tilbage til Retorikforum, ledet af Georg Johannesen der har været inspirator til en del forskere på Det humanistiske

fakultet. Samtidig har retorikforskningen også stået stærkt på Det samfundsvidenskabelige fakultet hvor den amerikanske retoriktradition har stået centralt.

Organisering:

Professor i medievidenskab, Jens Kjeldsen, der i sin tid blev ansat til bl.a. at opbygge en BA-uddannelse i retorik, var i flere år leder af programmet. Siden 2015 har FOF og Hans Marius Hansteen (HMH), første amanuensis i filosofi, varetaget ledelsen af BA-programmet.

Det særlige for BA-programmet er at administration og undervisning varetages af ansatte fra to fakulteter og tre institutter (og flere fag). Det giver mange problemer. F.eks. er der forskellige økonomiske interesser, ligesom der er forskellige opfattelser af faget retorik, og hvad der skal være grundstammen i en retorikuddannelse. De enkelte kurser varetages af mange forskellige undervisere, idet der ofte vil være to-tre forelæsere på ét kursus.

Der afholdes med jævne mellemrum (3-5 gange om året) møder i styregruppen.

Jeg deltog i **mødet 27/4 kl. 10-12** hvor jeg spurgte til de tre punkter nævnt ovenfor.

- 1) **Administration og ledelse:** Ledelsen af programmet på FOF har ført til en forenkling af administrationen, og der er tilfredshed med lederens (HMH) indsats for at styrke programmet. De enkelte fag fagmiljøer har deres respektive programstyrer, og der er afsat midler til studiehjælp. HMH vidste ikke præcist hvor mange timer der er afsat til organisering og studiehjælp på FOF og på de enkelte fag. Programstyret behandler primært ting vedrørende studieplaner. Det er ofte kompliceret fordi der er så mange involveret, der alle vil sikre sig kompensation for deres arbejdsindsats. De valgfrie fag tæller også i deres respektive BA-programmer (kunsthistorie, filosofi, klassisk), og derfor er det vanskeligt at dele kagen, så at sige. Programstyret på FOF behandler først og fremmest revisioner og andet vedrørende studieplaner, hvilket sendes videre til programstyret for filosofi der efter endt behandling sender videre til HF, om nødvendigt. Programstyret for retorik kan ikke selv lave om på de valgfrie emner fordi de ligger under de enkelte fag (kunsthistorie, litteraturvidenskab etc). At der er to fakulteter involveret, LLE og FOF på HF og Institutt for Informasjons- og medievidenskab på SV-fakultetet, gør det meget vanskeligt. Info-medievidenskab er ansvarlig for det obligatoriske grundforløb, 101 Retorikk, men det er meget vanskeligt at organisere med undervisere fra mange forskellige fag (hvordan fordeles timer og lokaler?). Ofte er det ph.d.-studerende fra info-media der står for organiseringen, hvilket ikke sikrer stabilitet og kontinuitet (i år er der 12-14 studerende på 101 Retorikk: 6-7 retorikstuderende og 6-7 fra medievidenskab).
- 2) **BA-programmets struktur og kohærens:** Programmet består af tre obligatoriske fag og flere valgfrie fag. Alle de involverede fem institutter deltager i princippet i undervisningen

på de obligatoriske fag. Faget 102 Klassisk retorikk varetages dog alene af Gjert Vestheim og derfor er organiseringen ikke problematisk (i år er der 8-9 studerende). BA-opgaven har de studerende indtil videre skulle skrive på et af de respektive fag, men programstyret har nu oprettet et BA-emne kun i retorik. Desuden er HMH ved at videreudvikle et nyt valgfrit fag, Filosofi og retorikk. De studerende fremhævede at den fragmenterede struktur bevirker at de ikke oplever en stærk faglig struktur. Det er anstrengende for de studerende at finde ud af strukturen (fordi der er så mange forskellige forelæsere), men det største problem er dog den manglende faglige identitet.

3) Den faglige identitet/profil: de studerende oplever at der ikke er et fælles retormiljø, og at underviserne har forskellige opfattelser af retorik. Det betyder, iflg. de to studenterrepræsentanter, at man kan tage en BA i retorik uden at læse noget dybdegående om retorik. I værste fald kommer man ikke videre end de tre appelformer (logos, etos, patos). De studerende synes at de begynder forfra med basal retorik til hvert kursus, og at de aldrig hæver sig over "100-niveau". De studerende forsøger selv at samle sig til arrangementer, guest lectures etc. HMH bemærker at det er en udfordring for underviserne, at de studerende kommer med forskellige forudsætninger (de retormstuderende på hans eget kursus har ikke den filosofiske ballast, som de deltagende filosofistuderende). Jeg spurgte om der blev brugt de samme lærebøger, eller om lærebøgerne byggede på forskelligt retormsyn. De studerende og underviserne svarede at i 102 Klassisk brugte man Øivind Andersen, udover originaltekster, i medievidenskab Jens Kjeldsens *Retorm i vår tid*, på Litteraturvidenskab Roland Barthes og i 208 Praktisk Argumentation er Perelman en hovedfigur. Jeg spurgte hvor de moderne retormiske discipliner, fx *rhetorical criticism*, var, og svaret var at det var på medievidenskab. De to studenterrepræsentanter svarede at titlerne på fagene er misvisende, og at indholdet i for høj grad afhang af undervisernes præferencer. 208 Praktisk Argumentation er egentlig ikke praktisk argumentation som ligger i Akademisk skrivning (Toulmin, Onsberg & Jørgensen). HMH mente at det var ok, at undervisningen afspejler undervisernes forskningsinteresser, men at der nok bør være større bevidsthed om dette. Jeg spurgte om underviserne holdt møder hvor de diskuterede det faglige indhold, hvilket HMH afviste. Han erkendte at undervisere/forskere måtte etablere et fagligt forum, hvor de diskuterede retormprogrammets indhold og de mange mulige tilgange (historisk, poststrukturalistisk, amerikansk, æstetisk etc).

Opbygningen af BA-programmet:

BA-programmet består af tre obligatoriske emner på tilsammen 45 studiepoint:

RET 101 Retorm; RET102 Klassisk retorm og RET208 Praktisk argumentation.

Den studerende skal selv sammensætte hvad der svarer til yderligere 45 studiepoint. Den studerende skal vælge et af følgende emner:

KUN258 Visuell retorikk i antikk og mellomalder med BA-opgave
MEVI203B Medieretorikk – BA-opgave
MEVI307 Visual Rhetorics
RET252 Filosofi og retorikk med BA-opgave
RET255 Nordisk retorikk med BA-opgave
RET256 Litteraturvitskapleg retorikk med BA-opgave

Og vælge to af disse emner:

KUN208 Visuell retorikk i antikk og mellomalder
MEVI203 Medieretorikk
RET202 Filosofi og retorikk
RET205 Nordisk retorikk
RET206 Litteraturvitskapleg retorikk
RET209 Retorikk og interkulturell kommunikasjon

De studerende har endvidere mulighed for at opnå studiepoint ved udvekslingsophold på et andet universitet. Det giver indlysende god mening at bygge et BA-program op af en kombination af obligatoriske og valgfrie emner. De tre obligatoriske fag er valgt så der gives en almen introduktion (101) med vægt på de store historiske træk fra antikken til nyretorik, kendskab til retorisk analyse og vurdering af effektiv kommunikation.

Emnet RET102 giver grundigt kendskab til de antikke hovedværker, fra Aristoteles til Augustin og et overblik over den antikke retoriks reception i middelalder, renæssance og oplysningstid. Målet er desuden at give en forståelse for retorikken som kulturelt fænomen og situationsbundethed.

RET208 giver indføring i både klassisk og moderne argumentationsteori, færdighed i at analysere argumentation i taler og selv at skrive argumenterende tekster.

Interview med Hans Marius Hansteen.

HMH har overtaget posten som programstyrer fordi han ønsker, at retorikprogrammet skal fortsætte. Han ser posten som et pragmatisk forsøg på at få det meget splittede program til at fungere. Der er et fagmiljø for forskning i retorik i Bergen, og programmet er skabt ud fra forskernes interesser. Tværfagligheden er både programmets styrke og dets svaghed.

HMH fortalte om Georg Johannesen og Retorikforum der har udgjort inspirationen for mange af underviserne på LLE. Retorikforum udsprang af undervisning i videnskabsteori og norsk fagdidaktik, hvilket HMH mener man skal huske på. Retorik er blevet fag på videregående og der skal derfor undervises i retorik på læreruddannelsen (som oplever en stor søgning), både på høgskolen og universitetet. Retorik bør indgå som en studieretning ligesom religion, historie, etc. Det er et paradoks at retorik ikke udbydes som studieretning, for man skal have faget for at kunne kvalificere til undervisning i skolen (skoleverket).

BA-programmet blev oprettet i sluthalvfemserne, og Jens Kjeldsen var i høj grad primus motor. Retorikprogrammet toppede i årene op til 2012, og der var planer om at oprette en master. Da programstyreren i dette år var bortrejst, opstod en krise som ikke rigtig er blevet løst. Der er en lille søgning, og frafaldet er stort. 17 sagde ja i 2016 men der har været frafald. HMH siger at man ikke ved præcist hvorfor; han antager at de studerende skifter til andre BA-uddannelser. Desværre er BA-programmet blevet en historie af frustrationer, og der er for få studerende. De tre obligatoriske fag burde kunne tiltrække mange flere studerende. Retorikprogrammet er ikke søgt af de der vil være lektorer på videregående.

Jeg spurgte om det ville være muligt at etablere et Center for Retorik? Jeg har selv oplevet i min tid på Aarhus Universitet at det var umuligt at lave en retorikuddannelse stykket sammen af allerede eksisterende fag på Det humanistiske fakultet (ledelsens drøm!). Først med oprettelsen af et Center for Retorik med to fuldtidsansatte og sekretærhjælp blev det muligt at få retorikfagene til at fungere. Det mente HMH var urealistisk. Han gjorde opmærksom på at Jens Kjeldsen har mest institutionel opbakning fra sit fakultet, men at retorikforskerne på LLE tilhørte andre forskningstraditioner end den amerikanske og derfor ikke altid støtter ham. Fagmiljøet på Institutt for Informasjons- og medievitenskap er også lidt for lille, og hvis Retorikk skal ligge der, bør der ansættes en fast fagkoordinator.

Interview med Henning Laugerud, førsteamanuensis i kunsthistorie:

Laugerud (HL) er fagligt meget optaget af retorik og underviser i emnet KUN258 Visuell retorikk i antikk og mellomalder. Det at deltage i opbygningen af BA-uddannelsen var en del af stillingsbeskrivelsen, da han blev ansat, men det mener han er blevet glemt. De sidste år har alle involverede været i venteposition, da det var uklart hvad der skulle ske med programmet. Ledelsen og strukturen har været kaotisk, men det er blevet bedre efter FOF overtog programstyret. Den nuværende leder er mere tilstede i Bergen. HL mente at LLE burde have overtaget programstyret, da dette institut rummer de fleste af de deltagende fag (nordisk, kunsthistorie, litteraturvidenskab, klassisk). Dette var LLE ikke interesseret i. HL synes fortsat at LLE burde overtage programstyret og udelukkende stå for BA-uddannelsen i retorik, gerne sammen med FOF.

Faget har pt. to forelæsere og 10-12 studerende, de fleste fra kunsthistorie. Jeg spurgte om han havde tid til faglig udvikling, fx sammen med kolleger, ud over forberedelse til selve undervisningen, og svaret var nej. Emnet 258 var oprindeligt et indførende emne på kunsthistorie. Da HF ønskede at afvikle en række fag, blev dette fag sikret et videre liv, fordi det blev lagt ind som en del af BA-retorikk. Faget drejer sig i høj grad om ekfrase og memoria, hvorfor teoretikere som Kennedy, van Eck, Mitchell m.fl. er vigtige. Der er en vis poststrukturalistisk og dekonstruktiv vægtning af kursuslitteraturen, fordi det giver rigtig god mening i forhold til middelalderen. HL opfatter retorik som kommunikationsteori der går på tværs af medier (billeder, verbale tekster).

Det er dog problematisk at der både er retorikstuderende og kunsthistoriestuderende. Jeg spurgte om han mente, faget var på tilstrækkeligt højt niveau for de retorikstuderende. Det mente han, for der er præcise forskrifter på forskellen mellem fag på 100 og 200 niveau. Alle fag på LLE udbyder forskningsbaseret undervisning.

Faget 258 tiltrækker ikke så mange studerende, fordi formålet er uklart, især for retorikstuderende. Det skal afvikles i 2018. HL arbejder på at udvikle et nyt fag: retorik som kundskabstradition. Dette fag vil blive billedteoretisk og mere idehistorisk og vil være mere relevant for retorikprogrammet end 258. Receptionshistorien skal bruges aktivt så de studerende forstår hvad de kan bruge den ældre retorik til i dag.

Interviews med de to studerende, Ole Grepp og Markus Odland:

Jeg spurgte til en uddybning af retorikprogrammets struktur, indre sammenhæng og faglig identitet, eftersom de to studerende allerede har udtalt sig ret kritisk herom til programstyremødet.

De mente at der manglede en tydelig retning, og at emnebeskrivelserne ikke dækker hvad der faktisk undervises i. Fx er faget Praktisk argumentation ikke praktisk; der er ikke øvelser men kun oplæg i timerne, og der gives ikke feedback. De fremhævede at det er et problem mange steder på HF og meget forvirrende for de studerende. De ville for eksempel forvente et mere generelt indblik i nordisk retorik i faget RET202 Nordisk retorikk, men underviseren underviser i det, han pt forsker i og skifter emne efter behag. Faget RET206 Litteraturvitskapleg retorikk burde hedde "Justitsmordets retorik", da det *de facto* udelukkende er det, der undervises i. De studerende har vænnet sig til at tjekke litteraturlisten frem for de vildledende emnebeskrivelser. Markus havde orienteret sig i studieordningen for BA i retorik på Københavns Universitet hvor kurserne indgår i moduler. Det syntes han kunne være en god ide, for at sikre sammenhæng mellem fagene og for at sikre at de studerende har faglig progression.

Jeg spurgte om kurserne ledte op til eksamen, om der med andre ord er *alignment* mellem undervisning og eksamen? De savnede at eksamen altid er skriftlige opgaver; især har det været et problem med BA-opgaven at den ikke blev vurderet af retorikere.

Det er et stort fremskridt at det nu bliver muligt at skrive BA-opgaven i retorik, så den ikke skal bedømmes som skrevet af en litterat, kunsthistoriker mv. Ole og Markus mener at langt de fleste retorikstuderende helst vil skrive BA-opgaven på medievidenskab. De retorikstuderende er mest interesseret i medievinklen fordi det er erhvervsrelevant, og fordi der er et retorisk fagmiljø på medievidenskab. Der er ph.d.-studerende, der er forskningsprojekter (som nu det fællesnordiske projekt om debat om immigration i de nordiske lande). Kjeldsen og Børdahl møder op til arrangementer i deres fritid; det kan være arrangementer organiseret af de studerende (fx Retorik Slam) eller større projekter som Ta Ordet, der foregår uden for universitetet. Retorik er blevet et fag på videregående (delvist til erstatning for litteraturanalyse, nu mere sagprosa). BA-programmet i retorik er i krise, og der skal gøres noget drastisk. Man må investere og satse; ellers kan man lige så godt nedlægge det. De er glade for deres undervisere som er imødekommende, entusiastiske og lette at komme i kontakt med, men uddannelsen er ikke sammenhængende. De studerende ønsker generelt en medievidenskabelig retning på uddannelsen og er mere interesseret i medier og politik end æstetik. De ønsker praktik, virksomhedsbesøg og generelt kontakt med erhvervslivet for at lære at bruge retorikken i praksis. Uddannelsen skal ikke kun være hermeneutisk-tekstanalytisk men også fokusere på marketing og strategisk/effektiv kommunikation.

ANALYSE OG VURDERING:

Det fremgår med al tydelig klarhed af ovenstående at BA-retorikprogrammet er i dyb krise. Der er alt for få studerende, organiseringen er vanskeliggjort af de mange interesser fra to fakulteter og fem institutter, og der er ikke en tydelig faglig identitet. Det er fint at undervisningen er forskningsbaseret, men en uddannelse bør også (og i høj grad) planlægges ud fra de studerendes behov. Der skal være en tydelig progression i fagene, en tydelig faglig identitet og der skal være en form for erhvervsretning.

Med den lange tradition og faglige tyngde har Bergens Universitet alle muligheder for at skabe gode retorikuddannelser. Jeg har ikke empirisk belæg men antager, at der vil være gode ansættelser for kandidater i retorik. Retorikuddannelserne i Aarhus og København har i hvert fald stor søgning. Kandidater i retorik fra Københavns Universitet har den mindste ledighed af alle humanistiske kandidater (og hører til blandt de 10 højest lønnede af alle kandidater fra samtlige fakulteter). Umiddelbart kunne man forestille sig at erhvervslivet i Danmark og Norge ligner hinanden, og at der derfor også vil være gode jobmuligheder for bachelorer med retorik.

Der er ikke en samlet faglig identitet på det nuværende retorikprogram der består af en række *dissecta membra*. Der er stor vægt på den klassiske retorik, mens det er uklart hvad der menes med "nyretorik" (Perelman 1958? Eller amerikansk retorikteori fra det 21. Århundrede?).

Metodespørgsmål virker underbelyst (kan man applicere klassiske termer uden videre, hvilke tekstlæsningsstrategier bruger man, kvalitative nærlæsninger eller kvantitative metoder?). Det er heller ikke klart hvordan undervisning i klassisk retorik er koordineret med undervisningen i "nyretorik". Vægtningen af teori, metode, analyse og de studerendes egen praksis (holde taler, skrive ikke-akademiske genrer) fremgår ikke klart af studieplanen. Underviserne fra de mange forskellige fag koordinerer ikke deres studieplaner på en måde der sikrer faglig sammenhæng og progression i BA-programmet.

Titlerne på de valgfrie fag giver en mistanke om at der udbydes fag primært ud fra undervisernes forskningsområder og sekundært ud fra en overordnet vurdering af de studerendes behov. At emnebeskrivelserne ikke dækker det, der faktisk undervises i, er et meget alvorligt problem. Sådanne inkonsekvenser skaber usikkerhed blandt de studerende og fører til frafald. Undervisningen leder ikke direkte op til eksamen, og denne mangel på *alignment* har især haft alvorlige konsekvenser for BA-opgaven. Det er meget tænkeligt at dette kan være en forklaring på den lave søgning. At de studerende ikke har mulighed for at fortsætte med **en master i retorik**, kan også være en grund til den lave søgning.

Jeg deler de studerendes vurdering: Der skal investeres i BA-retorikprogrammet, og det bør samles på Institutt for Informasjons- og medievidenskab på SV-fakultetet. Samtidig bør der udvikles en retorik-fagpakke rettet til læreruddannelsen.

For det første giver det muligheden for at skabe en BA-uddannelse i retorik der er et moderne kommunikationsfag, om end med dybe historiske traditioner. Medievidenskaben kan supplere de traditionelt humanistiske tilgange (hermeneutisk tekstlæsning) med både kvalitative og kvantitative metoder (interviews, publikums- og modtageranalyser), som de kan bruge i deres arbejdsliv. Underviserne på medievidenskab har formodentlig også kontakter til det erhvervsliv, medievirksomheder, kommunikationsfirmaer, som på sigt skal ansætte de studerende.

Retorikprogrammet er pt. en gordisk knude. Mit forslag er altså at hugge den over i to. På den ene side får man en BA-uddannelse samlet på Institutt for Informasjons- og medievidenskab, på den anden side en fagpakke på Det humanistiske fakultet som kan indgår i læreruddannelsen.

En del af de eksisterende fag på FOF og LLE kan indgå (i en revideret udgave) i en sådan fagpakke som kvalificerer lærerstuderende til at undervise i retorik på videregående. Emner som Litteraturvidenskabelig retorik alias Justitsmordets retorik eller Filosofi og retorik kan fortsætte som tilbud til litteratur- og filosofistuderende, hvis underviserne ikke ønsker at revidere dem så de passer til læreruddannelsen.

FORSLAG TIL PROGRAM OG INVESTERINGER

Studieplanen for et BA-program skal udarbejdes af en lille gruppe forskere der sørger for progression, erhvervsrelevans og faglig identitet. Ideelt set bør der ansættes en fuldtids fagkoordinator (som også kunne varetage basal undervisning, udover administration). Man kunne også overveje "billige" løsninger som en professor 2 (det er der på retorik i Oslo). På Københavns Universitet har vi en adjungeret professor, en *honorary professor* der er tilknyttet i fem år (først var det Robert Ivie, nu er det James Jasinski), og som hvert år holder foredrag og giver specialestuderende feedback. Det giver stor inspiration og sammenhængskraft.

Forslag til et nyt, mere erhvervsrettet program:

Introduktion til retorik og taleværksted	Klassisk retorik – og den retoriske tradition	Visuel retorik og medieteor
Retorisk kritik og argumentation	Strategisk kommunikation og empiriske metoder (dette fag kunne med fordel indgå i en eventuel master)	Skriftlig komposition, feedback
Praktikrapport – organisation og innovation	BA-opgave	

Hvis der på sigt kan etableres en master på Institutt for Informasjons- og medievitenskap på SV-fakultetet, ville BA-programmet naturligvis kunne gøres bredere og mere alment. Strategisk kommunikation og andre fag rettet mod erhvervslivet kunne med fordel findes i et masterprogram.

I min næste rapport vil jeg undersøge det faglige niveau i de skriftlige eksamensopgaver. De studerendes vurdering var meget negativ, og derfor bør det undersøges nærmere (og hvad årsagen er, hvis det vitterligt er sandt). I flere år frem til ca. 2012 var der hvert år flere norske studerende der tog kandidatuddannelsen i retorik på Københavns Universitet. Det var slående at de kom med meget forskellige forudsætninger år for år.

